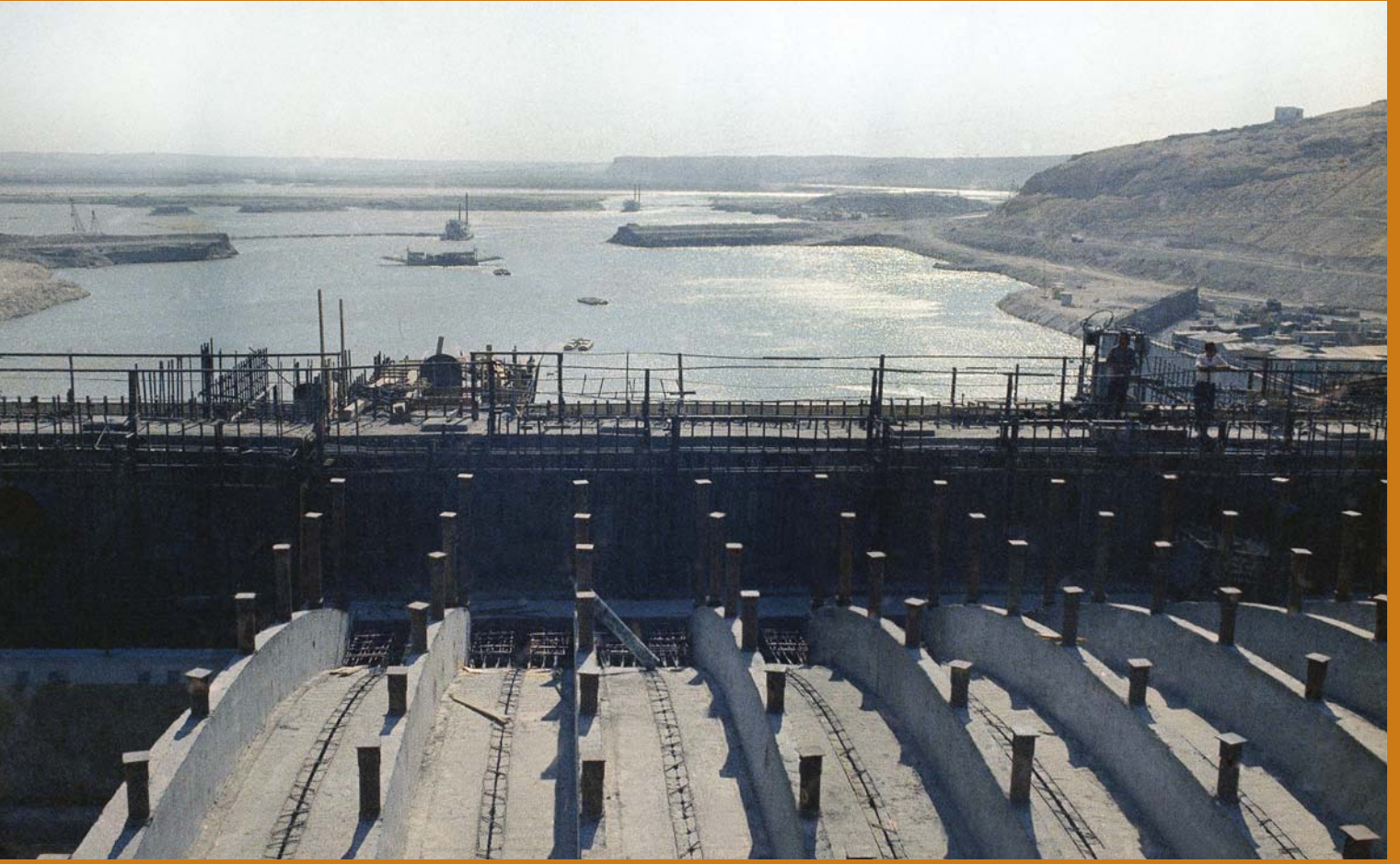

Türkiye Keban Barajını yapma sürecindeyken, Suriye’de Tabqa Barajını yapmaya başlamış ve iki ülke de 1973 yılında barajların inşasını tamamlamıştır.

Kriz Dönemlerinde Su Politikaları: Türkiye-Suriye

Water Policies during the Crisis Periods: Turkey-Syria

Tuğba Evrim MADEN

Abstract

In the regions, where surface waters are limited, as the Middle East; the use of water which is especially used by more than a country also shapes the inter-state relations. Water resources, one of the most important issues in the relations among the states, might lead to conflicts and also it might become a weapon or a target that could be used in case of a conflict-crisis-war from time to time; and it might be one of the first targets to be attacked in order to weaken the other side during this process. As it is well known, the Arab Spring, emerging in the Middle East at the beginning of 2011, has influenced Syria as the neighbor country of Turkey since March. The events, which have taken place in Syria, have negatively affected the positive relations between the two countries that had been going on for the last 10 years. While Turkey indicated that she could implement economic sanctions on Syria, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Turkey Ahmet Davutoğlu stated that any restriction related to water would not be made on the transboundary waters, which are important both for Syria and Iraq, and which originate from Turkey and flow into Syria and Iraq.

Keywords: Euphrates-Tigris Basin, conflict, transboundary waters, Turkey-Syria relations.

Yarı kurak- kurak iklimin hüküm sürdüğü Ortadoğu gibi yüzey sularının az olduğu bölgelerde özellikle birden fazla devletin kullanımına tabi olan sınıraşan suların kullanımı ülkeler arası ilişkileri de şekillendirmektedir.

Giriş

Dünya yüzeyinde tahmini su miktarı 1,386 milyon km³'tür. Bu miktarın %2,5'i tatlı sudur. Toplam su miktarı 35,2 milyon km³'e tekabül etmektedir. Tatlı suyun %68,7'si buzullarda (%0,8'i Tiyal Tabakasında), %30,1'i yeraltı suyu olarak, %0,4'ü ise atmosfer ve yüzeyde bulunmaktadır. Söz konusu 0,4'lük oranın %67,4'ü tatlı su göllerinde, %8,5'i sulak alanlarda, %12,2'si toprak nemi olarak, %1,6'sı nehirlerde, %9,5'i atmosferde ve %0,8'i bitki ve hayvanlarda bulunmaktadır¹. Ekonomik olarak ulaşabildiğimiz su kaynağı miktarı çok azdır ve bu miktar dünya yüzeyinde eşit olarak dağılmamıştır.

Su kaynakları üzerinde, hem insan faaliyetleri hem de doğanın yarattığı değişimler nedeniyle çift yönde baskı gelişmektedir. Özellikle su sıkıntısı olan bölgelerde aşırı nüfus artışı, kırsaldan şehirlere doğru artan göç ve bunun sonucu oluşan nüfus değişimleri, gıda güvenliği, sosyo-ekonomik refahın artması, tarımsal, evsel ve sanayi kaynaklı kirlilik, küresel iklim değişikliği sonucu yağış rejimlerinin değişmesi hidrolojik döngünün tüm elemanlarını² etkilemektedir. Bunun sonucunda dünya üzerinde yer alan su kaynakları gün geçtikçe hem miktar hem de kalite açısından değişime uğramaktadır. Yapılan çalışmalar ile 2025 yılında 3 milyar insanın su sıkıntısı ile karşı karşıya kalacak ülkelerde yaşayacağı tespit edilmiştir³. Şimdiden birçok ülke su sıkıntısı ile karşı karşıyadır. Suyu artan talebi karşılayabilmek için yüzey suları yetersiz kalmakta, bu sebeple yeraltı suları kontrolsüzce kullanılmakta ve su tabularının seviyeleri aşağıya düşmektedir. Suyun yaşam için temel bir kaynak olması ve yaşanan sıkıntılar sosyal gerilime, rekabete ve çatışmaya

sebep olmaktadır. Yarı kurak- kurak iklimin hüküm sürdüğü Ortadoğu gibi yüzey sularının az olduğu bölgelerde özellikle birden fazla devletin kullanımına tabi olan sınıraşan suların kullanımı ülkeler arası ilişkileri de şekillendirmektedir. Devletlerin ilişkilerinde önemli konulardan biri olan su kaynakları ve yapıları, işbirliği veya çatışma nedeni olabileceği gibi, zaman zaman kriz veya savaş durumunda kullanılabilecek bir silah veya bir hedef haline gelebilmektedir ve bu süreç içerisinde karşı tarafı zayıf düşürmek için saldırılan ilk hedeflerden biri de olabilmektedir.

Baraj, deniz suyu arıtma (desalinasyon) tesisleri ve su taşıma boru hatlarını gibi su yapılarını tahrip etmek, su kaynağının bir silah veya bir hedef olarak kullanılmasına örnek olarak gösterilebilir. Geçmişten günümüze birkaç örnek vermek gerekirse; II. Dünya Savaşı süresince, hidroelektrik üreten barajlar bombalanmıştır. 1960'larda ABD, Kuzey Vietnam'ın sulama suyu temin sistemini bombalamıştır. 1991 Körfez savaşı süresince her iki tarafta birbirlerinin barajlarını, su iletim sistemlerini ve desalinasyon tesislerini hedef almıştır. Bir diğer örneği de Eylül 2011'de Libya'da gazetelere ve analizlere yansıyan haberlerde görmekteyiz. Trablus'a su taşıyan boru hattının Kaddafi'yi destekleyen grupların kontrolü altında olduğu ve su akışının boru hattına yapılan sabotajla bu gruplar tarafından kesildiği bildirilmiştir. Toplam maliyetinin 20 milyar dolar civarında olduğu belirtilen bu projenin bu süreçte zarar gördüğü iddiası hem insanların suya erişim hakkı açısından hem de büyük bir projenin zarar görmesi açısından endişe vericidir. Su kaynaklarının ve yapılarının tahrip edilmesi orada yaşayan halkın çatışma veya savaş nedeniyle zorlaşan

Suriye ile önemli bir kriz Türkiye'nin 1990'larda Atatürk Barajını doldurma sürecinde yaşanmıştır.

yaşam koşullarını daha da kötüleştirmektedir. Suyun silah olarak kullanılmasında bir diğer yöntem sınıraşan su havzalarında yukarı kıyıdaşın, aşağı kıyıdaşın suyunu kesmesidir. Özellikle, Ortadoğu'yu ve tüm dünyayı etkileyen Körfez Savaşı dönemine ilişkin bazı kaynaklar Birleşmiş Milletler'de Türkiye'den doğan ve Irak'ın su ihtiyacını karşılayan önemli nehirlerden Fırat nehri-nin sularının kesilmesini tartıştığı yer almaktadır ve yine aynı kaynaklarda Türkiye'nin suyu kesmeyi reddederek, bir silah olarak kullanmadığı da belirtilmektedir⁴.

Türkiye – Suriye İlişkileri ve Sınıraşan Sular

Ortadoğu'nun en önemli havzalarından biri olan Fırat-Dicle Havzası su kaynakları, kıyıdaş ülkeler

Türkiye, Suriye ve Irak'ın ilişkilerinde önemli rol oynamakta ve sık sık gündemde de yer almaktadır. Özellikle, Türkiye-Suriye ilişkilerinin tarihi incelendiğinde havza sularına ilişkin geliştirilen politikalar iki ülkenin ilişkilerinden doğrudan etkilenmektedir.

Hatay meselesi, Soğuk Savaş dönemi, 1998 yılında imzalanan Adana Mutabakatı, 2000 yılında Hafız Esad'ın vefatı ve yeri Beşar Esad'ın geçmesi, 2003 yılında ABD'nin Irak müdahalesi ve Arap Baharı'nın devamı kabul edilen Mart ayından günümüze devam eden Suriye'de halk ayaklanmaları, Türkiye ve Suriye ilişkilerinin gelişimini belirleyen ve su politikalarını da etkileyen dönüm noktalarıdır.

Tarımın ulusal kalkınma politikası içerisinde ülke rejiminin önemli bir parçası olması nedeniyle su konusu Suriye için teknik bir konu olmamış, kimlik, kendi kendine yeterlilik, bağımsızlık, Arap milliyetçiliği ile ilişkilendirilmiştir.

1990'lara kadar Türkiye-Suriye ilişkileri Soğuk Savaşın etkisi altında kalmıştır. Su meselesi ise 1960'lı yıllarda iki ülkenin de Fırat-Dicle havzası sularını kullanmaya başlaması ile su sorunu dış ilişkilerde bir gündem maddesi haline gelmiştir. Hem Türkiye hem de Suriye aynı dönemde sulama ve enerji odaklı projelere başlamıştır. Türkiye Keban Barajını yapma sürecindeyken, Suriye'de Tabqa Barajını yapmaya başlamış ve iki ülke de 1973 yılında barajların inşasını tamamlamıştır. Havzada ilk kriz bu dönemde yaşanmış ve Irak, susuz kaldığını iddia ederek Suriye'yi barajı bombalamakla tehdit etmiştir. Söz konusu problem, Suudi Arabistan'ın devreye girmesiyle çözülmüştür. İkinci önemli kriz Türkiye'nin 1990'larda Atatürk Barajını doldurma sürecinde yaşanmıştır. Üçüncü kriz ise yine Türkiye'nin aynı havzada Birecik barajının inşasına başlamasında yaşanmıştır. Bu dönemlerde Türkiye ile aşağı kıyıdaş ülkeler olan Suriye ve Irak ile ilişkileri gergin bir boyut kazanmıştır.

Havzada memba ülke olan Türkiye'nin su kaynaklarından faydalanma projelerine ağırlık vermesi hem Suriye'de hem de Arap dünyasında egemenlik ve çıkarlara ilişkin kaygıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁵

Özellikle, Fırat nehri üzerinde yer alan Keban Barajı ile birlikte, Karakaya (1987) ve Atatürk (1992) barajlarının inşası süreci içerisinde ilişkiler daha gergin bir hal almıştır. Suriye, Türkiye'ye karşı terör kozunu oynamaya başlamış ve bu doğrultuda PKK, Asala ve Dev-Sol gibi örgütlere sığınma sağlamıştır. 1980'li yıllarda Suriye tarafından verilen bu desteğin boyutu artmıştır. 1983 yılında Türkiye kamuoyuna Suriye'nin bu tavrından memnun olmadığını belirtmiştir.⁶ 1983 yılında Güneydoğu Anadolu Projesi'ne

-GAP- başlayan Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri daha da gergin bir boyuta ulaşmıştır. Uluslararası finans kuruluşları Arap protestoları karşısında Türkiye'ye kredi vermemiş ve Türkiye bu projeyi kendi ulusal bütçesi ile finans etmiştir.

1987 yılında Suriye'ye başbakanlık seviyesinde ziyarette bulunan Türkiye, bu ziyaret süresince Suriye'den PKK'ya desteğini çekmesi hususunda talebini dile getirmiştir. Suriye ise Türkiye'den Fırat nehri sularının paylaşımına ilişkin bir anlaşma imzalanmasını talep etmiştir. 1987 yılında Türkiye Şam'da iki protokol imzalamıştır. Bu protokollere göre Türkiye, nihai bir anlaşmaya kadar Fırat nehrinden Suriye sınırından saniyede 500 metreküp su bırakacağını taahhüt etmektedir. Güvenlik protokolü olan ikinci protokolde ise Suriye, PKK'ya verdiği desteğe son vereceği sözünü vermektedir.⁷ Bu protokole rağmen, PKK'nın Suriye üzerinden atakları devam etmiştir.⁸

Soğuk savaş dönemi Türkiye-Suriye ilişkilerini doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde, su ve güvenlik konuları aynı zamanda iki ülkenin iç politikalarında da yerini almıştır. Tarımın ulusal kalkınma politikası içerisinde ülke rejiminin önemli bir parçası olması nedeniyle su konusu Suriye için teknik bir konu olmamış, kimlik, kendi kendine yeterlilik, bağımsızlık, Arap milliyetçiliği ile ilişkilendirilmiştir. Türkiye ise Fırat-Dicle havzasında başlattığı su geliştirme projelerini, refah ve gelişim düzeyinin eşit olmadığı Güneydoğu Anadolu bölgesi için bir yatırım olarak değerlendirmiş ve sürdürülebilir kalkınma projesine dönüştürmüştür.⁹

Güvenlik ve iki ülkenin iç politikaları, Suriye-Türkiye ilişkileri 1980'ler ve 1990'larda meydana

na gelen hem küresel hem de bölgesel sistemin değişiminden etkilenmiştir. Özellikle 1990'larda Suriye'nin tarafı olduğu SSCB'nin dağılması ile Suriye kendini avantajlı olmayan bir konumda bulmuştur.¹⁰

1990'ların ortasında PKK faaliyetlerinin artmasıyla Türkiye su ve güvenlik konularını birbirinden ayırarak, Suriye'ye karşı PKK ile ilgili sert bir tutum sergilemiştir. 1996 yılında Türkiye, Suriye'ye PKK'ya desteğiyle ilgili tezkere göndermiş ve devamında iki taraflı sorun için diplomatik çözüm geliştirmeye çalışmış fakat istediği sonuca ulaşamamıştır. O güne kadar Türkiye'nin talep ve uyarılarını dikkate almayan Suriye, Türkiye'nin tavrının ciddiyetini anlamış ve Türkiye ile 20 Ekim 1998 tarihinde Adana Mutabakatını imzalamıştır. Bu mutabakat ile ikili ilişkiler özellikle güvenlik alanında ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Bu mutabakat ile Suriye, PKK kamplarını kapatmış ve lojistik desteğine son vermiştir.¹¹ Bir başka deyişle su konusu Suriye ile ilişkilerde güvenlik ile doğrudan bağlantılandırılmıştır.

Değişen Türkiye-Suriye İlişkileri

1998 yılında imzalanan Adana Mutabakatı sonrası, 2000 yılına kadar iki ülke ilişkilerinde güven inşa etme çalışmaları devam etmiştir. 10. Cumhurbaşkanımız Ahmet Necdet Sezer'in 13 Haziran 2000 tarihinde Hafız Esad'ın cenazesine katılması, iki ülkenin değişmeye başlayan ilişkilerinin gözler önüne sermiştir.¹²

2002 yılı sonrası Türk dış politikasının değişmesi ve Ortadoğu'ya yönelmesi, 2003 yılında Irak işgali ile ABD'nin Suriye üzerinde hissedilen etkisi, Suriye'nin güvenlik kaygıları, izole edilmiş hissi ve Irak'ın parçalanma ihtimalinin iki ülke üzerinde yarattığı ortak güvenlik endişesi Türkiye ve Suriye'yi yakınlaştırmıştır.¹³

İki ülke arasında gelişen güven, ekonomik ilişkileri geliştirme adımlarının da atılmasını sağlamıştır. 22 Aralık 2004 tarihinde Türkiye ve Suriye ilk Serbest Ticaret Anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşma ile iki ülkenin sınırları tanımlanmış ve Suriye Hatay'ın Türkiye sınırları içerisinde yer aldığını kabul etmiştir.¹⁴

Türkiye-Suriye ilişkileri 2003 yılında yapılan karşılıklı üst düzey ziyaretlerle önemli ivme kazanımlarına sahne olmuştur.¹⁵ 22 Aralık 2004 tarihinde Başbakan Recep Erdoğan'ın Suriye ziyareti sırasında Suriye Başbakanı Otri ile görüşmüş ve Asi nehri üzerinde yapılacak ortak bir baraj için işbirliği ve teknik destek verebileceğini belirtmiştir.¹⁶

Türkiye ve Suriye, 16 Eylül 2009 tarihinden itibaren Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) çerçevesinde toplantılar yapılmasına karar verilmiştir. 22-23 Aralık 2009 tarihlerinde Şam'da düzenlenen Türkiye-Suriye YDSK Birinci Başbakanlar Toplantısı'nda yaklaşık 50 adet Mutabakat Zabıtları ve Anlaşma imzalanmıştır. Bu belgelerden su ve çevre ile ilgili olanlar sırasıyla;¹⁷

- * Asi Nehri Üzerinde "Dostluk Barajı" adı altında Ortak Baraj İnşa Edilmesine İlişkin Mutabakat Zaptı; 23 Aralık 2009 tarihinde Şam'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Asi Nehri Üzerinde 'Dostluk Barajı' Adı Altında Ortak Baraj İnşa Edilmesi İçin Mutabakat Zaptı" 9 Mart 2011 tarihinde onaylanarak, 22 Mart 2011 tarihli resmi gazetede yayımlanmıştır.
- * Suriye'nin Dicle Nehrinden Sulama Amaçlı Su Çekimine İlişkin Mutabakat Zaptı; 23 Aralık 2009 tarihinde Şam'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Dicle Nehrinden Su Çekilmesi İçin Suriye Topraklarında Pompa İstasyonu Kurulması Konusundaki Mutabakat Zaptı" 9 Mart 2011 tarihinde onaylanarak, 22 Mart 2011 tarihli resmi gazetede yayımlanmıştır.
- * Kuraklıkla Mücadele ve Su Kaynaklarının Etkin Kullanımına İlişkin Mutabakat Zaptı; 23 Aralık 2009 tarihinde Şam'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Su Kaynaklarının Verimli Kullanımı ve Kuraklıkla Mücadele Alanında Mutabakat Zaptı" 9 Mart 2011 tarihinde onaylanarak, 22 Mart 2011 tarihli resmi gazetede yayımlanmıştır.

Türkiye'nin bugüne kadar izlediği su politikalarında, su kaynakları bir tehdit unsuru veya silah olarak kullanılmamıştır.

- * Su Kalitesinin İyileştirilmesine İlişkin Mutabakat Zaptı; 23 Aralık 2009 tarihinde Şam'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Su Kalitesinin İyileştirilmesi Alanında Mutabakat Zaptı" 9 Mart 2011 tarihinde onaylanarak, 22 Mart 2011 tarihli resmi gazete de yayımlanmıştır.
- * Meteoroloji Alanında Mutabakat Zaptı; 23 Aralık 2009 tarihinde Şam'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Meteoroloji Alanında Mutabakat Zaptı" 9 Mart 2011 tarihinde onaylanarak, 22 Mart 2011 tarihli resmi gazetede yayımlanmıştır.
- * Çevre Koruma Alanında İşbirliği Anlaşması; 23 Aralık 2009 tarihinde Şam'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Çevre Koruma Alanında İşbirliği Anlaşması" 9 Mart 2011 tarihinde onaylanarak, 22 Mart 2011 tarihli resmi gazetede yayımlanmıştır.

Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Bakanlar ikinci toplantısı 2-3 Ekim 2010 tarihleri arasında Suriye'nin Lazkiye şehrinde toplanmıştır.¹⁸ İkinci toplantıda imzalanan anlaşmaların durumları incelenmiştir.

2009 yılında yapılan toplantıda Asi nehri üzerinde Türkiye-Suriye sınırında, iki ülkenin %50-%50 iştiraki ile "Asi Dostluk Barajı"nın yapılması için bir mutabakat imzalanmıştır. 6 Şubat 2011 tarihinde Asi Dostluk Barajı temeli iki ülkenin Başbakanları ve Bakanlarının katılımıyla atılmıştır. İki ülke arasında imzalanan Mutabakat Zaptı'na göre, baraj yapımı için gerekli tüm yatırım bedeli barajdan faydalanma oranında Türkiye ve Suriye tarafından paylaşılacaktır. Baraj sayesinde sulamada kullanılacak su, baraj rezervuarlarından alınacak ve sulama için gerekli su miktarı ve aylık dağılımı her yılın başında taraflarca hazırlanıp birbirlerine iletecektir. Ayrıca, barajın işletilmesi ve her iki ülke tarafından kullanılacak su miktarını belirlemek için Baraj İşletimi Daimi Komisyonu oluşturulacaktır. Barajın planı dahilinde 22,50 metre yüksekliğinde yapılması planlanan homojen dolgu tipinde inşa edilecek olan baraj, sulama, taşkın koruma ve elektrik üretme ama-

cıyla planlanmıştır. Asi Dostluk Barajı tamamlandığında yaklaşık 8 000 hektar tarım arazisi sulanması, birçok yerleşim yerinin taşkından korunması, 9 MW kurulu güçle yılda yaklaşık 16 GWh enerji üretilmesi planlanmıştır.¹⁹

Arap Baharı ve Sonrası

2011 yılının Ocak ayından itibaren Ortadoğu ülkelerinde gelişen halk hareketleri, Suriye'de de Mart ayında fakir ve su sıkıntısı da yaşayan tarım bölgesi olan Dara vilayetinde baş göstermiştir. Dara, tarım üretiminin en fazla yapıldığı Havran ovasının en büyük vilayetlerinden biridir. Dara'da, uzun süredir yağış miktarının düşmesi ve kötü su kaynakları yönetimi nedeniyle su sorunu yaşanmaktadır. Otoriteler su sorununda uzun süren kuraklığı sebep olarak gösterebilirler de, Poplar Protest in the North Africa and the Middle East (VI): The Syrian People's Slow Motion Revolution başlıklı raporda su kaynaklarının kötü yönetim ve denetimin, sorunun ana nedeni olduğu belirtilmektedir. Kötü yönetimime, yerel yönetimlerin yeraltısuyunun aşırı kullanımı yasal olmadığı halde izin vermesi örnek gösterilmektedir. Bu durum tarım sektöründe büyük zararlara neden olmuştur. Uzun süreli su sıkıntısı, fakirliğe yol açmış ve bölgeden göçlere neden olmuştur. Bu durumun devamında aşiretler, kaçakçılık ve büyük zarar gören tarım sektörü arasında sıkışmıştır, rejimden destek gelmemesi ile toplumsal gerilim artar bir hale gelmiştir.²⁰

Suriye'de, Dara'da başlayan isyan hareketi devamında Lazkiye ve Humus'a da sıçramış. Halep'te devam etmiştir. Ülke içinde karmaşık hale gelen bu durum ülkenin dış politikasına da özellikle Türkiye ile olan ilişkilerine de yansımıştır. 2011 Mart ayına kadar işbirliği içinde devam eden Türkiye-Suriye ilişkileri başlangıçta Türkiye'nin Suriye'nin reform çalışmalarına destek olma tavırı ile şekillenmiştir. Nisan 2011 ile birlikte Türkiye-Suriye ilişkilerinde değişim gözle görünür hale gelmiştir. Mülteci akınında Türkiye'nin sınırlarını açması, Antalya'da gerçekleşen muhalif toplantıları, Haziran ayı başında Türkiye'nin Suriye'yi açıkça eleştirmesi ilişkileri etkilemiştir. Kasım 2011 tarihinde Türkiye, resmi bir dille Suriye'ye karşı ekonomik yaptırımlar gerçekleştireceğini ve bu doğrultuda bazı işbirliklerini askıya alacağını dile getirmiştir.

Son bir ay içerisinde Türk uçağının düşürülmesi iki ülkenin ilişkilerinin son bir yıldır gergin halinin daha da artmasına neden olmuştur. Temmuz 2012'nin ilk haftasında, Türkiye'nin Fırat ve Dicle sularını, barajların kapaklarını kapatarak Suriye'yi içme suyundan yoksun bırakılması ve Beşar Esad üzerinde baskı yaratmasıyla ilgili yazılar dış basında analizlerde yer almıştır.²¹ Daha önce de belirttiği gibi insan hayatı için suyun önemli bir kaynak olduğu her zaman Türkiye'nin önceliğinde yer almıştır. Kasım 2011'de Türkiye, Suriye'ye ekonomik yaptırımlar uygulayabileceğini belirtirken, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, hem Suriye hem de Irak için önemli olan, Türkiye'den doğan ve Suriye'ye ve daha sonrasında Irak'a akan sınıraşan sulara herhangi bir su kısıtlaması yapılmayacağını belirtmiştir. Türkiye'nin bugüne kadar izlediği su politikalarında, su kaynakları bir tehdit unsuru veya silah olarak kullanılmamıştır. Sınıraşan sulara özellikle de Fırat-Dicle havzası kıyıdaşları Irak ve Suriye ile her zaman işbirliği içerisinde suların hakça, makul ve optimum olarak tahsisini isteyen Türkiye'nin, Suriye ile son günlerde gerilimin daha da çok arttığı bu durumda, uzun yıllardır oluşturduğu su politikasına tezat bir davranışta bulunmayacaktır.

Sonuç

1990'lı yılların son dönemlerine kadar Hatay sorunu, soğuk savaş döneminin etkileri, PKK'nın sebep olduğu iki ülke arasındaki güven sorunu, Türkiye'nin GAP'a başlaması ve Fırat ve Dicle suları üzerinde barajlar yapması, Suriye'nin aynı dönemde su kaynaklarını özellikle en önemli su kaynağı olan Fırat nehri üzerinde projeler yapmaya başlaması, Suriye'nin gıda güvenliği endişesi, su meselesinin teknik boyuttan çıkarak Arap milliyetçiliği meselesi haline getirilmesi, iki ülkenin ilişkilerinin gergin, güvensiz ve işbirliğinden uzak bir temel üzerinde gelişmesine sebep olmuştur. 1998 yılında Türkiye ve Suriye arasında imzalanan Adana Mutabakatıyla, iki ülke arasında var olan güven sorunu temelli ilişkiler iyileşme sürecine girmiştir. İlişkilerin olumlu gelişimi iki ülke arasında ekonomik, teknik işbirlikleri ve anlaşmalarla perçinlenmiştir. Bu durum yakın ilişkiler içinde olan Türkiye ve Suriye uzun yıllar boyunca yapamadıkları sınıraşan suların kullanımına ilişkin işbirliği, değişen

bölge dengeleri, iki ülkenin iyi ilişkileri, ortak çıkar algıları ile gerçekleşme sürecine girmiştir. Özellikle Asi Dostluk Barajı'nın 6 Şubat 2011 tarihinde temelinin atılması bu gelişmeye en iyi örnek olmuştur. Asi nehrinde gerçekleştirilen bu işbirliği o dönemde sadece Türkiye-Suriye ilişkileri için değil, tüm bölge suları için işbirliği yapılabilme ihtimalini de arttırmıştır. Sınır aşan sular, geçmişten günümüze Türkiye ve Suriye ilişkileri içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye ve Suriye'nin kıyıdaş olduğu su kaynakları, Orta Doğu'nun denge değişimlerinden ve Türkiye-Suriye ilişkilerinden doğrudan ilgili bir konu olmuş ve ona göre de şekillenmiştir. Suriye'nin iç karışıklık sürecinde iki ülkenin ortak olarak yapmayı planladığı Asi Dostluk Barajı projesi de

Türkiye tarafında devam etse de bu süreçten etkilenmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkiye-Suriye ilişkileri ile Fırat-Dicle Havzası sularına ilişkin politikalar doğrudan birbirini etkilemektedir. Suriye ile uzun yıllar inişli çıkışlı içerisinde suyu hiçbir zaman politik bir silah olarak kullanmayan Türkiye, bu kriz döneminde de kullanmayacaktır.

Ortadoğu Analiz 43. Sayısında Tuğba Evrim Maden ve Seyfi Kılıç'ın ortak makalelerinde sonnotların bir kısmı teknik sebeplerden dolayı çıkmamıştır. Kendilerinden ve okurlarımızdan özür dileriz.

DİPNOTLAR

- 1 UNESCO, *Water, A Shared Responsibility: The United Nations World Development Report II*, Paris, Berghahn Books, 2006, s.121; Ariel Dinar, S.Dinar, S.McCaffrey ve D. McKinney, *Bridges Over Water*, Singapore, World Scientific Publishing Co. Pre. Ltd, 2007, s.6.
- 2 Hidrolojik döngü içerisinde sözü edilen elemanlar; yağış, buharlaşma, bitkilerde terleme, toprak ve bitkilerde muhafaza edilen nem, yeraltına süzülme ve yeraltı suyunun beslenmesi, vb. (Ayrıca bkz. UNESCO, *Water Shared Responsibility*, 2006, s. 122)
- 3 Ashok Swain, *Managing Water Conflict; Asia, Africa And The Middle East*, London, Routledge, 2004, s.25.
- 4 Peter Gleick, "Water and Conflict; Fresh Water Resources and International Security", *International Security*, vol.18, no.1, 1993, s.85.; Matthew McDonald, "The Environment and Security: The Euphrates River", Department of Government University of Queensland, s.1.
- 5 Meliha B. Altunışık, Özlem Tür, "From Distant Neighbours to Partners? Changing Syria – Turkish Relations", *A-SAGE Publications*, Vol. 37 (2), 2006s.232; Aziz Koluman, Oytun Orhan, "Suriye-Türkiye ilişkileri", *Staratejik Analiz*, ASAM, Aralık, 2003, s.3.
- 6 Meliha B. Altunışık, Özlem Tür, "From Distant Neighbours to Partners? Changing Syria – Turkish Relations", s.232, Robert Olson, "Turkey-Syria Relations Since he Gulf War: Kurds and Water", *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Vol. XIX, no. 1, (Fall), 1995, s.169.
- 7 R.Olson, "Turkey-Syria Relations Since he Gulf War: Kurds and Water", s.169; Meliha B. Altunışık, Özlem Tür, "From Distant Neighbours to Partners? Changing Syria – Turkish Relations", s.232
- 8 R.Olson, "Turkey-Syria Relations Since he Gulf War: Kurds and Water", s.170.
- 9 R.Olson, "Turkey-Syria Relations Since he Gulf War: Kurds and Water", s.170.
- 10 Meliha B. Altunışık, Özlem Tür, "From Distant Neighbours to Partners? Changing Syria – Turkish Relations", s.236
- 11 F.Stephen Larrabee, "Turkey Rediscovered the Middle East", *Foreign Affairs*, July/August, 2007, s.109.
- 12 A.Koluman, O.Orhan, "Suriye-Türkiye ilişkileri", s. 5
- 13 Oytun Orhan, "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Şam Ziyareti Işığında Türkiye-Suriye İlişkileri", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 1, Sayı 9, ORSAM, Ankara, Haziran, 2009, s. 42.
- 14 Ayşegül Kibaroglu, A. Klaphake, vd., *Cooperation Turkey's Transboundary Waters*, Adelphi Research, October, 2005, s. 71.
- 15 F.S. Larrabee, "Turkey Rediscovered the Middle East", s. 109.
- 16 A.Kibaroglu, *Cooperation Turkey's Transboundary Waters* s.71.
- 17 "Türkiye – Suriye Yüksek düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi, Bakanlar İkinci Toplantısı", http://www.mfa.gov.tr/no_211_1-ekim-2010_-turkiye-suriye-yuksek-duzeyli-stratejik-isbirligi-konseyi-bakanlarikinci-toplantisi-hk_.tr.mfa
- 18 <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-yuksek-duzeyli-stratejik-isbirligi-konseyi-ikinci-bakanlar-toplantisi-basin-toplantisi.tr.mfa>
- 19 <http://www.dsi.gov.tr/basimbultay.cfm?BultenID=247>
- 20 *Popular Protest in the North Africa and the Middle East(VI): the Syrian People's Slow Motion Revolution*, Middle East/ North Africa Report N°108 – 6 July 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=2153>
- 21 "Intelligence experts: Nato has options on Assad", 18/06/2012, <http://euobserver.com/24/116644> (Erişim tarihi: 18/06/2012)